

SOBRE UN MANUAL DE SASTRERIA CATALÀ DEL SIS-CENTS, COPIAT I REFET A SANTA CRISTINA D'ARO

PEP VILA

El catàleg de manuscrits de la Biblioteca de Catalunya de Barcelona té enregistrat, amb el número 876, la transcripció amb alguns afegits d'un manual de sastreria, en català, de principis del segle XVII, copiat a començaments del XIX per Joan Romeu i Alvertí, un sastre de Santa Cristina d'Aro, sobre el qual hem confegit aquesta nota de lectura. La introducció a l'obra, en la qual hi ha una petita glossa testimonial, afegida per Joan Romeu, sobre una gran nevada que va caure en aquesta vila en 1806, és aquesta:

«Libre compost per Baltezar Segovia⁽¹⁾, natural y mestre de sastre de Perpinya. Y impres per Esteve Liberós, ab licencia y privilegi en Barcelona lo any 1617, y copiat per Joan Romeu Alvertí, sastre en Santa Christina de aro, de edat 59 anys cumplerts. En que comensi a treballar-lo lo dia 17 dezembre 1805, y acabi lo 11 maig de 1806, los quals lo he treballat la major part, a horas perdudas, a echeccio de la primera semmana de la present, y proppasada Quaresma, en que es un treball summament cansat.

Amich lector: si no ho has vist te represento que la nit del dia 16 de dezembre del present any 1806 caygue una nevada, que los curats estigueren tres dies sens poder anar a missa, y lo campaner lo mateix sense

(1) Al llarg del llibre, observem la vacil·lació en la grafia del cognom Segovia/ Sagovia.

Fig. 1. L'ofici de sastre en una xilografia del segle XVIII

poder anar a tocar ninguna campana. Y en lo camí qui va de la Iglesia a la Barraca, en lo camí que se encontra mitger ab Maria Salomo y Mercader de la vila de Sant Feliu de Guíxols, y Josep Sala de la present parroquia, s'encontraba 25 palms de neu, en lo pas del torrent en que, ni agué passat de set semmanas hera molt aixuta y se encontraba sacrista, lo reverent Pere Jutje, natural del lloch d'Ordis, y domer lo reverent Josep Conill, natural de la vila de Olot. Vale».

El manuscrit, que té unes mides de 14x20 cm, amb 82 folis escrits + 6 folis en blanc, és escrit en una lletra marronosa molt acurada. El seu transcriptor, que també va dibuixar amb pulcritud els nombrosos patrons geomètrics, mides incloses, de les robes que hi surten, ha volgut conservar el format original de l'obra, que és apaïsat. En el fol. 2 hi ha aquesta nota: «Santa Christa (sic) de Aro y juny quinze de mil vuitcents y sis. Joan Romeu y Alverti, sastre, me fescit, edat seixanta anys. Vale». En el 76v llegim: «mars de 1806. Joan Romeu y Alvertí, me fescit».

Joan Romeu no transcriu cegament l'original. El llibre de Baltasar Segovia li serveix per contrastar èpoques distintes. Més endavant s'haurà de veure la relació existent entre el centenar llarg de vestits dibuixats per Romeu i els del seu model original. En una de les seves interpolacions al text siscentista es queixa de les «dificultats que aporta lo nostre ofici, puix cada dia vehem que varien les usances o modes». I afegeix: «no cal que se matia ningun sastre capàs de lo que li han ensenyat...per dir: so practic. Perque quant será arribat de entendre la perfecció

Fig. 2. Portada del *Llibre de Geometria*

Fig. 3. Autoretrat de Baltasar Segovia

de les màquines d'escriure i altres invents reprogràfics més recents, qualsevol persona que volgués fer-se amb un document no tenia altre remei que copiar-lo o fer-lo copiar a mà. És el que el fa doblement interessant és aquesta voluntat d'intervenir en el text, i en l'extrema raresa bibliogràfica del model original.

LA PERSONALITAT DE JOAN ROMEU

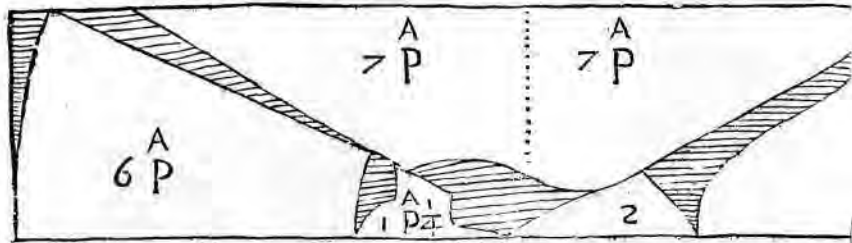
L'ofici de sastre era molt especialitzat, i com a gremi era el més important dels oficis dedicats a la confecció⁽²⁾. A l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona (secció IV.1) es conserven les ordinacions del gremi referents als segles XVII i XVIII, dedicades gairebé exclusivament a la ciutat de Girona. Sabem també que hi havia gremis a Banyoles, la Bisbal, Olot, etc. A la fi del segle XVIII Santa Cristina d'Aro tenia gairebé 1000 habitants, i hem de suposar que a la vila hi treballaven diverses

que se deu donar a una pessa per plantarla en lo modo que requerex, ja la te de deixar...I no pot dir: so mestre, sino aprenent y mig esclau».

L'original a què fem referència és obra de Baltasar Segovia, un sastre perpinyanenc del qual no n'he trobat cap referència biogràfica, i que per motius que se'ns escapen va fer imprimir el seu llibre a Barcelona. Fins aquí el fet de copiar un llibre no tindria cap més transcendència, atès que fins fa quatre dies, abans de l'aparició

(2) Hi ha un llibre d'Isidra MARANGES i PRAT, *La indumentària civil catalana. Segles XIII-XIV*, (Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1991) que estudia totes les dades que sobre indumentària civil ha trobat en llibres i inventaris de l'època. El prestigiós erudit Martí de Riquer s'ha ocupat en diverses obres de la militar. Per contra, no conec cap aportació de com vestien els homes i les dones del Barroc, en una època en què la vida ciutadana a les nostres viles i ciutats era molt més complexa i bigarrada, quan la burgesia i la noblesa s'emparen dels càrrecs oficials. Les vestidures de les classes altes, dels estaments judicials i eclesiàstics, ordes monàstiques, mostren la gran importància que es donava a l'ornamentació i a l'art del bon vestir. Són signe de riquesa i d'estratificació social en una època en la qual hi ha un desig burgès d'ostentació. Vegeu també les obres de divulgació de José PUIGGARÍ, *Estudios de indumentaria Española concreta y comparada*, Barcelona, Imp. de J. Jepús y Roviralta, 1890 i de Lluís LABARTA, *Nocions d'indumentària*, Minerva, vol. XIV, Bonavia & Dura, Barcelona, s/d.

HABIT DE ESTAMENYA PERA MONGA AGVSTINA

Pera ferse conforme la present figura son menester dues canes, y fet palms ab l que aqui se veuen, hafe de aduertir, que sis voldra fer de escot son necessaries quatre palms ab les caygudes que aqui se veuen: hafe de aduertir q̄ la sisa aporta que ve a tenir la deguda perfectio que es dos palms.

□

Fig. 4. Patró per fer un hàbit de monja agustina

persones dedicades a aquest ofici⁽³⁾. Malauradament, amb la Guerra del Francès es van cremar bona part dels arxius de la Vall d'Aro, motiu pel qual no hem trobat informació sobre aquest sastre ni d'aquesta activitat artesana en aquesta zona del Baix Empordà.

Gràcies a les diligències fetes pel mossèn que té cura de la parròquia de Santa Cristina d'Aro⁽⁴⁾, es va trobar en el llibre d'òbits (1777-1851, pàg. 39) la partida de defunció del seu pare, que també es deia Joan, i era sastre de professió:

«Als vint y sis agost del any mil set cents vuytanta y set morí de mort natural Joan Romeu, sastre de edat setanta y dos anys, poch mes o menos, oriundo de Vidreras. No consta haja fet testament...».

I en aquest mateix volum hi ha anotada la defunció del segon membre de la nissaga, el sastre i copista del llibre Joan Romeu:

«Als vint y tres fabrer de mil huit sens y huit morí de mort natural Joan Romeu de Santa Christina, marit de Geltrudis Perals, fill de Joan Romeu, sastra y de Clara Alvertí, conjuges de Santa Christina, de edat sinquantanta dos anys⁽⁵⁾. Feu testament, rebé los sants sacraments y lo cadaver del qual

(3) Pere MOLAS, *El gremi de sastres de Sant Feliu de Guíxols*, «Àncora», Nadal, 1990. Sobre l'ofici de sastre en aquesta vila, vegeu el *Llibre de Mestries i Resolucions (1767-1818)*, de l'Arxiu Parroquial. A Girona, per aquesta època, treballaven agremiats: 53 mestres 17 'mancebos', 6 aprenents (AHMG, Associacions IV.1. Gremis, 1716-1836).

(4) Des d'aquí també volia donar les gràcies als responsables dels arxius municipals de Santa Cristina d'Aro i de Castell d'Aro per haver-nos ajudat en aquesta comesa, encara que sense resultats fins al dia d'avui.

(5) Mentre que el capellà certifica que va morir a cinquanta-dos anys d'edat, Joan Romeu afirma en el pròleg del llibre que acabà de copiar-lo amb 59 anys fets. Com que no hem trobat la partida de naixement, no puc saber quina data és la certa.

LIBRO DE GEOME-**TRIA, PRATICA, Y TRAGA. E L**

última de lo tocante al officio de fable, para saber medir el paño, seda, o otra tela que seza menester para mucho genero de vestidos, así de hombres, como de mugeres, y para saber como se an a decorar los tales vestidos, con otros muchos secretos, y curiosidades tocantes a este arte. Compuesto por Joan de Acelga, natural de la provincia de Guipuzcoa, delosoueros de la casa de Alzaga. Dirigido al muy illustre señor Licenciado Tejada del Consejo de su Magestad, Alcalde en su casa, y Cante y Auditor general de su exercito.

Y fue examinado, y con privilegio impreso en Madrid en casa de Guillermo Drouy, Impresor de libros. Año de. 1580.

Fig 5. El *Libre de Geometria* és inspirat en l'obra castellana de Joan de Acelga, imprès a Madrid en 1580, paral·lelisme aquest que demana un estudi en profunditat. Fixem-nos en el caràcter païsat de l'obra, i en la disposició del retrat del seu autor.

fou enterrat lo dia següent en lo sementiri de la parroquia de Santa Christina de Aro ab officis dobles menors ab la acistència de dos sacerdots. Pere Jutge, prebere y sacristà.» (pàg. 91).

Fos com fos, potser un encàrrec gremialista per preparar-ne una edició actualitzada, potser per una pruija erudita perquè a Joan Romeu, com el seu pare, tots dos eren sastres, i li agradava saber més coses de l'ofici amb què es guanyava les garrofes, de com tallaven els patrons i cosien les costures uns segles abans, va decidir treure còpia de l'original amb alguns afegits que s'haurien de valorar. En una altra ocasió acararem l'original imprès del qual ara parlarem amb aquesta còpia, per tal de veure fins on arriben les innovacions. Romeu s'adona que les modes canvien molt de pressa, i un sastre competent s'ha de posar al dia, ha de saber una mica de geometria i de modes per tallar a la perfecció, per adaptar-se millor als gustos i preferències dels seus clients, en un moment en què els vestits, totalment artesans, eren molt complexos de realitzar.

Però quin era el model llibresc que va veure Romeu? Per tal de fer-ne la còpia s'havia de procurar un exemplar d'un llibre que és l'únic que tracta d'aquesta matèria en català. L'obra de 1617 no apareix en els catàlegs de cap biblioteca catalana i espanyola, i això el fa un llibre⁽⁶⁾ extremadament rar. Així doncs, tothom qui s'ha interessat per un tema tècnic, que no són massa abundants en aquesta època, per la descripció de models i tallats, pel cabal de mots tècnics que recull l'obra, fet que el fa una peça de gran importància per a la lexicografia catalana, no tenia altre remei que consultar la còpia de la Biblioteca de Catalunya ja que enlloc

(6) El *Libre de geometria* figura citat en l'obra de Josep Pau i Ballot *Gramàtica y apologia de la llengua catalana* (1813). En un apèndix redactat pel Dr. Josep Salat hi ha un inventari de llibres de diversos segles que mostren la il·lustració de la llengua catalana. Salat extreu la informació del llibre de Nicolás Antonio *Bibliotheca Hispana Nova*, Madrid, 1783.

Fig. 6. Boix setcentista sobre l'ofici de sastre, utilitzat per a una capçalera de romanç.

d'España, i de l'edició d'un manual de referència per saber vestir la família reial, la noblesa, els ambaixadors, funcionaris i militars que la nova situació exigia. A poc a poc s'abandonen en sastreria els models estrangers, i es crea una indumentària netament espanyola.

Potser el lector que hagi arribat fins aquí deu esperar que li forneixi més informació sobre aquesta obra. Fets els comentaris precedents, el motiu d'haver escrit aquesta nota de lectura no és altre que informar els interessats que del llibre n'existeix un únic exemplar a la Biblioteca Nacional de París, i que l'hem pogut consultar en una estada que vam fer a l'esmentada biblioteca. El que no he pogut comprovar, ja que no vaig tenir accés als llibres de registre de la Nacional, és d'on prové aquest exemplar únic. Havia pertangut a Joan Romeu? L'exemplar de la Biblioteca de Catalunya ho fou per compra. Sabem que durant la Guerra del Francès els arxius de la batllia de la Vall d'Aro foren espoliats, i alguns cremats. Plantejo com a hipòtesi de treball que el volum parisenc fos amb el que treballà el nostre sastre de Santa Cristina.

Examinem breument el contingut del llibre. En les ratlles que segueixen transcriu els fulls preliminars, que tenen molt d'interès perquè contenen una petita justificació de la llengua catalana. Un altre dia, i en una altra ocasió, dedicarem un estudi més complet al contingut del llibre.

LLIBRE DE GEOMETRIA/ DEL OFFICI DE SASTRE, QUE ENSENYA COM/ se han de traçar y tallar los demes generos de Robes del Principat de Catalunya./ y Comptats de Rosselló y Cerdanya, axí de seda, com de Drap y altres qualsevol Teles y Xamellots, per lo us de les Iglesias, y de les persones Ecclesiasticas./ y Seculars, de un genero y altre y també per los Religiosos. Es obra utilissima per/ lo Oficial que professa dit offici. Compost per Mestre Baltazar Sagovia/, Sastre en la fidelíssima Vila de Perpinyà.

Dirigit a Nostra Senyora del Mont del Carme. Any 1617. Llicencia y

Fig. 7. Gravats d'entre els segles XVI i XVII, en què un ciutadà de Barcelona anomenat Simó va eixugar un deute que tenia amb un sastre amb el dibuix d'aquesta composició al·legòrica que mostra un home que estreny la bossa dels diners. Les sentències i refranys reforçen el missatge que la sasterria no donava crèdit a ningú. El ninot obtingué tant d'èxit entre els oficials del gremi que, fins al segle passat, molts homenots semblants decoraven els aparadors de les sasterries barcelonines.

naturaleza abrigada, y tot lo llinatge huma enriquit y per fer estada vos la qual beneyt fruit de vostre sant Ventre ab pobre y humil drap lo defensareu del fret, y de blanca escarcha y cruel hivern y a sant Idefonso donareu en la vestidura santa de la casulla, y al Pare S. Simon Estoc General de la Religió del Carme, vestireu un escapulari, me a paregut pus també sabeu tallar de vestir, de dedicar-vos aquest libre, lo objecte del qual no es altra cosa, sino ensenyat de tallar robes si lo assumpto es humil, rudo lo llenguatge, y la materia baxa, la voluntat y devoció es gran puix vos os preciareu en lo món de ser humil, justa cosa es que un libre humil estiga baix de vostre patrocini y amparó, y si a vos os te per abrigo no tallaran en ell las llenguas dels mormuradors, y no sera lo menos miracle dels vostres exir sens legió d'ells.

Humil devot vostre Baltezar Sagovia

Privilegi. Estampat en Barcelona en la Estampa de Esteve Liberós, 8°, 4 fulls, 148 pàgs., amb gravats i retrat de seu autor.

Rafael Garau de la Companyia de Jesús de Barcelona signa el 16 de febrer de 1617 la conformitat perquè s'editi l'obra ja que troba la lectura «no sols ser molt pia y confome als bons costums, però juntament, molt curiosa, y de gran utilitat y profit per a tots estaments y digne de que se hisque a llum y se imprimesca».

Hi ha la *Taula de totes les robes que se fa demostració ab figures en lo present llibre*.

DEDICACIÓ DE L'OBRA

Obra dedicada a la Soberana Reyna del Cel Santa Maria del Mont del Carme. Baltezar Segovia, sastre de la fidelíssima vila de Perpinyà, desitja eterna devoció y gran amor.

Per esser estada vos Verge santíssima del Mont del Carme la que vestireu al fill de Déu en vostres virginals entrañes ab lo vestit ornat de nostro mortal ropatge, ab lo qual resta nostra

PRÒLEC

Lector prudent no serà molt que puix aquest llibre ensenya a tallar de vestir, que tots o los demás lo tallen, si la obra és xica no u és estat lo treball que m costa a reduir-lo en la forma que ya, per no ser enfadós deix d'esser llarc, y axí ab la brevedat possible he recopilat los demás modos que se usan de tallar robes, y per ells podrà saber lo curios oficial les més dificultats que se poden offerir en nostre ofici, he pres aquest treball voluntari per a traure de ell als qui l desitjan apèndrer, perquè ab ell alcançaran lo fi de la pretensió. Va en llengua catalana per ser mon natural ydioma, de ahont imagino que sera ben accepte, encara que ningun profeta lo és en sa pàtria.

DECIMAS DE BALDIRI JAILE, NATURAL DE PERPINYÀ. AL AUCTOR

Baltasar no per mon vot
aveu de ser alabat
puix diran que me ha obligat
lo ser-me compatriot.
Vostra subtileza en tot
disposada ab geometria
servint de estrado a Maria
reb d'ella tal resplendor
que la enveja tindrà por
a la flaca musa mia.
Obra tan ben acabada
als sastres serà un mirall
per aferrar de treball
a la tisora afilada,
y si alguna desllenguada
voldrà passar més avant
fóra de compàs tallant.
Teniu per certa senyal
que tant una obra més val
quant més la van menyspreant.

Fin

Taula de moltes preses de robes que van en lo present llibre, escrites, que per no donar-me lloc lo paper no se dóna demostració ab figura